

סימן כא

טעם בניית הסוכה מיד במוצאי יוה"כ

עש"ק פרשת האזינו י"א תשרי תשס"ט

זו הסיק בשערי תשובה (סי' תרכ"ז ס"ק א'): "והוא סמך בעלמא, דודאי מה שהסוכה היא דוגמת גלות אינו רק מחמת הישיבה אבל לא העשייה, וא"כ אדרבה היה טוב להקדים מטעם שכתב, שמצווה זו שעשה הסוכה תצטרף להכריע לכף זכות כמו שכתב ה'לבוש' לעניין קידוש לבנה. ועיין בברכ"י (שם) שכתב, שהמדקדקים עושים הדפנות ועצי הסכך קודם יוה"כ, ובמוצאי יוה"כ, מניחים הסכך אם לא כולו אז מקצתו".

עוד הוסיף שם ה'שערי תשובה': ועיין בספר 'אור צדיקים' להרב מאיר פאפרש שיש להרבות בצדקה ערב סוכות, ומהרב ר' חיים ויטאל היה מחלק הקופה לעניים ערב סוכות (עיין בפרי עץ חיים טעם הדבר).

וצריך להבין מדוע צריך להרבות בצדקה דווקא בימים אלו שבין יוה"כ לסוכות? עוד הביא שם בשם 'באר יעקב' דאע"ג דקי"ל כיוון שנתמנה פרנס על הציבור אסור לעשות מלאכה בפני ג', מ"מ לבנות סוכה שרי.

כמו כן, לגבי ד' מינים, מצינו מחלוקת אחרונים מתי ראוי לקנותם: ב'מטה אפרים' (סי' תר"ג ס"ה) כתב, שנכון להתעסק קודם יוה"כ להוסיף זכויות. ובדרשות חת"ס (דף ל"ח) כתב שלא לקנותם (את ד' המינים) קודם יו"כ, עפ"י מדרש רבה (פרשת אמור) שד' המינים הם אות שניצחו בדין, משל למלך שניצח וכו' דנסב כידון בידיה וכו'. ולכן א"א להכין הקידון עד גמר הניצוח דאילו קודם הניצוח כתיב אל יתהלל חוגר כמפתח עי"ש.

כתב הלבוש (או"ח סי' תרכ"ד): "המדקדקים נוהגים מיד במוצאי יו"כ להתחיל בעשיית סוכה כדי לצאת ממצווה אל מצווה, על שם הפסוק 'לכו מחיל אל חיל יראה אל אלוקים בציון' (תהילים פ"ד ח)".

והביא שם ה'אליהו זוטא' בשם הד"מ (שם ס"ק ו'): ומיד אחר יו"כ ואפי' הוא ערב שבת יעשה הסוכה, דמצווה הבאה לידו אל יחמיצנה. וכ"כ הרמ"א (שם סוף סי' תרכ"ד).

ומובא במדרש פסיקתא דרב כהנא (פסקא אחרייתא דסוכות): "אמר ר' אלעזר למה אנו עושין סוכות אחר יו"כ? אלא שמא יצא דיננו ביו"כ לגלות, לכן אנו עושין סוכה וגולין מבתיהם לסוכה" ע"כ.

שאלת רבי אלעזר אינה ברורה: אם כוונתו לבירור טעם המצווה, היה לו לשאול למה אנו יושבים בסוכות אחר יוה"כ, ומדוע נקט לשון 'עושין'? לכן מבאר ה'אליהו זוטא' (סי' תרכ"ה ס"ק ב) שהקושייה היא על הפסק של ה'לבוש' שהמדקדקין בונין הסוכה מיד בצאת יוה"כ. ומדוע דווקא אחרי יוה"כ? לכאורה היה טוב יותר לעשותו קודם יוה"כ, כדי שזכות העיסוק במצווה תכריע הכף לזכות, וכפי שהקשה ה'לבוש' לגבי קידוש לבנה (ותירוצו) (שם בסי' תר"ב) לא שייך לענייננו עי"ש.

ועל זה תירץ רבי אלעזר בפסיקתא: שמא יצא דיננו ביוה"כ לגלות ולכן בונין סוכה מיד לאחר יוה"כ וזה נחשב לגלות. ועדיין התירוץ אינו ברור, שהרי הגלות היא הישיבה בסוכה ולא בנייתה! ובגלל קושייה

את בני ישראל וציווה אותם על מלאכת המשכן. אז החלו העם להביא את תרומתם לבניית המשכן. לגבי משך איסוף התרומות למשכן נאמר: "והעם הביאו עוד בבקר בבקר" (שני בקרים) כלומר, שני ימים (י"ב-י"ג בתשרי) ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במניין ובמשקל, ובחמשה עשר בתשרי החלו לעשות את המשכן ואז חזרו ענני הכבוד, לכך אנו עושים את חג הסוכות בחמשה עשר בתשרי.

כלומר, בט"ז בתשרי הושלמה הכפרה לישראל, וחזרה השכינה לשרות בתוכם כבתחילה, וענני הכבוד שבו מחדש להקיפם. וידועה מחלוקת התנאים בגמ' סוכה (דף י"א ע"א) בביאור הפסוק "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" – שלדעת ר"א מדובר בענני הכבוד שסככו על בני ישראל ביציאת מצרים, ולדעת ר"ע מדובר בסוכות ממש. ולמחלוקת זו נפק"מ למעשה לעניין הכוונה הנדרשת בעת בישיבה בסוכה. והנה אם הסוכה היא זכר לענני הכבוד, כדברי הטור והשו"ע בריש הלכות סוכה (שמשמע שפסקו כדברי ר"א), א"כ לכאורה היה ראוי לחגוג את חג הסוכות בניסן, כי מיד עם צאתם ממצרים הוקפו ישראל בענני הכבוד! ומדוע ציוותה התורה לחג את חג הסוכות בתשרי? אך לפי דברי הגר"א ניתן להבין זאת: לענני הכבוד שהקיפו את ישראל בצאתם ממצרים הייתה גם מטרה מעשית – להגן עליהם מפני החמה. לעומת זאת, שובם של ענני הכבוד בט"ז בתשרי (לאחר ימות החמה) הייתה אך רק לשם גילוי חיבת הקב"ה לישראל.

ומכיוון שהסכך הסוכך וחופף על ישראל הוא זכר לענני הכבוד, לכן מיד במוצאי יוה"כ, אנו הולכים ומתעסקים בבניית הסכך דווקא

מ"מ לגבי בניית סוכה מצינו הקפדה יתירה להתחיל מיד במוצאי יוה"כ. והגר"ח פלאג'י הוסיף להקפיד בעשיית הסכך מיד לאחר ערבית של מוצאי יו"כ עוד טרם יאכל! ז"ל: "תיכף ישתדל לתקן דבר בסוכה קודם שיאכל, ואסמכוהו אקרא 'וילך עשו לדרכו שעירה ויעקב נסע סכתה'... ואפילו בערב שבת" (מועד לכל חי סי' י"ט אות ק"י). רואים שאפי' כשחל שבת בסמוך ליוה"כ, שאין הרבה ימי חול לבנות הסוכה, מ"מ הקפידו לבנות הסוכה במוצאי יוה"כ דווקא. וצריך לתת את הדעת על מה ולמה.

ונראה לבאר העניין בטוב טעם עפ"י פירושו של הגר"א לשה"ש (א' ד'), שם ביאר מדוע אנו חוגגים את סוכות בט"ז בתשרי דווקא: שלוש פעמים עלה משה רבנו להר סיני לארבעים יום. בפעם הראשונה עלה לקבל לוחות ראשונים, ב"ז בתמוז ירד, ומשראה את מעשה העגל שבר את הלוחות, ולמחרת עלה לארבעים יום נוספים כדי להתחנן לה' שיסלח לישראל. לאחר ארבעים יום עלה משה רבנו בפעם השלישית, בר"ח אלול, כדי להוריד לוחות שניים, ובי' בתשרי ירד עמם. נמצא שביום הכיפורים הושלמה הכפרה על חטא העגל, ונקבע יום זה ליום כפרה לדורות.

ברם, דבר אחד לא בא עדיין על תיקונו באותו יוה"כ. ענני הכבוד שהקיפו את ישראל בצאתם ממצרים נסתלקו בחטא העגל, ולא שבו עדיין. ענני הכבוד הם הבטוי היותר מובהק להשראת השכינה על עמ"י, כפי שמבואר מתפילת משה רבינו: "ונפלינו אני ועמך", ועיקר זה המבטא את האהבה הראשונה של הקב"ה לישראל טרם חזר.

למחרת יוה"כ, ב"א בתשרי, הקהיל משה

להראות חיבת הקב"ה אלינו.

וכפי שאז היו אלה ימים של השתוקקות, כאשר כל עם ישראל, ללא יוצא מן הכלל, השתתף בתרומת המשכן ובבנייתה, בימי השתוקקות אלה, משתדלים אנו לבנות ולהתעסק בבניית הסוכה. ולכן אפי' אנשים מכובדים (חכמים וזקנים) שאין דרכם לעסוק בבנייה, מצווה עליהם לעסוק בבניית הסוכה – שזהו כבודם.

ועל כן בימים אלו לא אומרים בהם תחנון, כי אלו היו ימי שמחה מצד נדבת הלב לעשיית המשכן.

לכן מובן ג"כ מדוע יש עניין לתת צדקה בימים אלו דווקא. שכמו שאז היו ימים אלו

ימים של נדבת הלב לבניית המשכן, אף אנו בימים אלה מתנדבים כסף לצורך עניים ואומללים כדי שיהיה להם במה לשמח את ליבם בחג הקרב ובא.

ועוד, תרומת הכסף והזהב למשכן, הייתה 'תשובת המשקל' על נדבת הזהב והתכשיטים לחטא העגל, שגרם להסרת ענני הכבוד. ואף אנו כעת לוקחים את הכסף והזהב, ומשתמשים בו לצדקה. ובכך אנו משעבדים את כוח הייצר, תאוות הממון, לעבודת ה'. וזה עפ"י חז"ל (תנחומא תרומה סי' ח') הדורשים את הפס' "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך", שבמה שחטאו בו בדיוק יתקנו עי"ש.